

ПОДАТКОВА БЕЗПЕКА ЯК ЕЛЕМЕНТ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Однією з найважливіших складових економічної безпеки держави є фінансова безпека. Без забезпечення стійкої фінансової безпеки практично неможливо вирішити жодне із завдань, що стоїть перед державою. Фінансова безпека віддзеркалює систему взаємовідносин та взаємозалежності суб'єктів господарювання в фінансовій сфері та передбачає такий динамічний стан фінансових відносин, за якого б створювалися сприятливі умови та необхідні ресурси для розширеного відтворення, економічного росту та підвищення життєвого рівня населення, удосконалення національної фінансової системи для протидії внутрішнім і зовнішнім факторам дестабілізації фінансового стану в державі.

Ефективне функціонування системи фінансової безпеки забезпечується сукупністю конкретних дій суб'єктів фінансової безпеки за допомогою спеціальних методів, засобів та важелів. Одним із найважливіших важелів забезпечення фінансової безпеки є функціонування податкової системи, тому одним із важливих завдань фінансової політики держави має бути створення і забезпечення функціонування в державі ефективної податкової системи. Податки є головним джерелом фінансових ресурсів, які централізуються державою з метою забезпечення суспільно необхідних та встановлених на законодавчому рівні потреб. Тому недостатнє чи несвоєчасне наповнення доходної частини бюджету через податкові правопорушення завдає значної шкоди інтересам держави та потребам суспільства, що спричинило необхідність дослідження загроз податкової безпеки держави, проблем функціонування та пошук напрямів удосконалення податкової системи держави.

В умовах сучасного середовища посилюється рівень загроз податковій безпеці держави. Їхня поява пов'язана як з діяльністю держави, так і платниками податків (рис. 1).

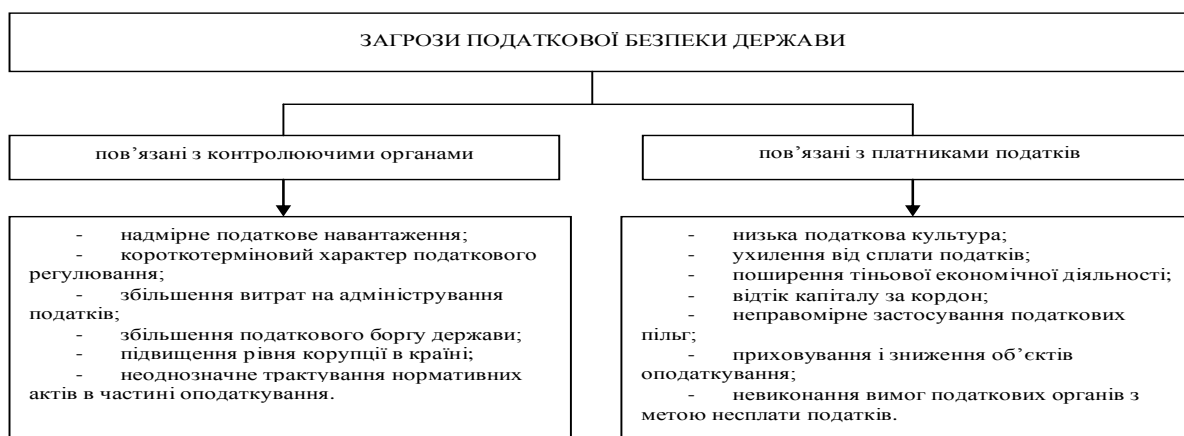

Рис. 1. Загрози податкової безпеки держави

У зв'язку з реалізацією названих загроз держава недоотримує значні кошти до бюджету, що загрожує порушенню фінансової безпеки держави в цілому.

Повна або часткова реалізація загроз податкової безпеки держави породжує виникнення ряду проблем. Насамперед, гостра проблема полягає у надмірному оподаткуванні, що спричиняє масове ухилення від сплати податків. Високий рівень податку з доходів фізичних осіб (15 %) змушує платників податків приховувати свої доходи, податок на прибуток підприємств (19 %) гальмує розвиток виробництва і ставка ПДВ (20 %) зменшує попит населення. Зокрема, ПДВ є регресивним стосовно впливу на добробут населення з різним рівнем доходів і полягає в тому, що в структурі витрат бідних громадян частка доходу, що вилучається через сплату ПДВ, є вищою, ніж у витратах заможних громадян. Податкова система України характеризується високим рівнем показника обтяжливості. Вже кілька років поспіль Україна займає передостаннє місце серед податкових систем світу за показником рівня обтяжливості. Обтяжливість податкової системи України визначається не стільки високими ставками податків, як нестабільністю, неоднозначністю, складністю у розумінні податкового законодавства. Це спричинило неможливість адаптації до частих змін, що позначається на правильності нарахування та сплати податків. В Україні виявляється така тенденція, що податковий тиск перекладається на підприємства, які працюють легально і прибутково. Це спонукає господарюючі суб'єкти до пошуку податкових пільг з метою зменшення податкового навантаження, а не шляхів розвитку своєї діяльності. Низький рівень податкової культури також є причиною несвоєчасного та недостатнього наповнення доходної частини бюджету.

Названі загрози податкової безпеки держави впливають на конкретні показники фінансової безпеки в цілому. Зокрема, із зростанням рівня цін частка податкових виплат у загальному обсязі реальних доходів

збільшується, породжуючи, таким чином, ефект прогресивного зростання податків. Якщо б податки знаходилися у постійній пропорції до номінальних доходів незалежно від розміру останніх, у цьому не було б ніякої проблеми, оскільки в такому разі люди сплачували б однаковий, не залежний від рівня цін відсоток своїх доходів у вигляді податків. Але, оскільки норма оподаткування при використанні його прогресивної форми має тенденцію зростати разом з рівнем номінальних доходів, то інфляція, призводячи до збільшення номінальних доходів, тим самим збільшує й частку податків у складі реальних доходів. Надмірний рівень податкового тягара впливає також на загострення такої проблеми, як дефіцит державного бюджету. Адже, як свідчать дослідження Лаффера, лише до певного значення зростання податкового навантаження може приносити більші доходи державі. Після перевищення даного рівня податкові надходження держави знижуватимуться. Така ситуація є закономірним результатом реакції економічних суб'єктів на надмірні податкові претензії держави. Як наслідок, відбувається спад економічної активності через невігідність підтримання її на попередньому рівні. Вплив податкового тиску на розширення тіньової економіки є реальною загрозою національній безпеці держави. Обсяги тіньової економіки в Україні нині за деякими експертними оцінками перевищують більш як половину внутрішнього валового продукту. За даними досліджень до 40 % молоді у великих містах і прикордонних регіонах зайнято в тішовій економіці. Обсяг легального і нелегального відпливу капіталів з України за останні десять років за оцінками експертів становить більш як 20 млрд. дол. Щорічно з країни незаконно вивозиться 3–5 млрд. дол. Через зловживання з поверненням ПДВ держава має багатомільярдні збитки, які не можна порівняти з доходами від цього податку.

Розглянувши наявні проблеми, можна зробити висновок, що вони потребують конкретних дій з боку суб'єктів податкових відносин. Основними шляхами вдосконалення податкової системи в Україні є:

1. удосконалити норми податкового законодавства, які допускають множинне тлумачення і призводять до непорозумінь між контролюючими органами і платниками податків, що подолає загрозу неоднозначного трактування нормативних актів в частині оподаткування;
2. підвищити ефективність податкового адміністрування за умови, що збільшення кожної додаткової одиниці (працівників, підприємств, продукції тощо) призводить до зростання обсягів податкових надходжень, тобто зменшити податкове навантаження, що стимулюватиме суб'єктів господарювання до розширення своєї діяльності та легалізації доходів та знизить рівень корупції в країні;
3. передбачити штрафні санкції за несвоєчасність та неповноту сплати податків в такому обсязі, щоб платнику вигідніше було сплатити їх своєчасно та у повному обсязі, ніж ухилитися від їх сплати;
4. послабити податковий тиск для добросовісних платників, які здійснюють діяльність на законних засадах, що знизить рівень ухилення від сплати податків;
5. посилити відповідальність банківських установ, що за поданням податкових органів продовжують обслуговувати фіктивні фірми, або ті, які ухиляються від сплати податків.

Реалізація даних завдань сприятиме ефективнішому функціонуванню податкової системи держави, своєчасному наповненню дохідної частини бюджету, що значно підвищить рівень податкової безпеки держави зокрема та фінансової безпеки в цілому.